

УДК 364.78:35

DOI 10.31499/2618-0715.1(12).2024.305110

**ПЕРЕГЛЯД ЕТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В
УКРАЇНІ: НАУКОВИЙ, ОСВІТНІЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ АСПЕКТИ**

Тарасенко Тетяна, докторка наук з державного управління, доцентка кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ORCID: [0000-0002-2713-6990](https://orcid.org/0000-0002-2713-6990)

E-mail: tatianatarasenko@ukr.net

Сорокіна Наталія, докторка наук з державного управління, доцентка кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0804-330X>

E-mail: Sorokina.N@nmu.one

Статтю присвячено визначенню теоретичного та практичного підґрунтя для перегляду етичних принципів соціальної роботи в Україні. В основу якісних змін закладено врахування трансформації соціальної сфери та підходів, закладених в документах глобального рівня. Особливу увагу приділено розгляду ключових аспектів оновлення етичного змісту компетентностей соціального працівника в умовах цифровізації. Розкрито багаторівневість в побудові системи етичних основ соціальної роботи.

Ключові слова: професійна соціальна робота, професійна етика, професійний стандарт соціальної роботи, стандарт вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота», штучний інтелект, цифрова компетентність, багаторівнева система етичних основ соціальної роботи.

**REVISION OF ETHICAL PRINCIPLES OF SOCIAL WORK IN UKRAINE:
SCIENTIFIC, EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL ASPECTS**

Tarasenko Tetiana, Doctor in public administration, Associate professor, Department of Public Administration and Local Self-government, Dnipro University of Technology

ORCID: [0000-0002-2713-6990](https://orcid.org/0000-0002-2713-6990)

E-mail: tatianatarasenko@ukr.net

Sorokina Nataliia, Doctor in public administration, Associate professor, Department of Public Administration and Local Self-government, Dnipro University of Technology

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0804-330X>

E-mail: Sorokina.N@nmu.one

The article identifies the theoretical and practical basis for understanding the problem of revising the ethical principles of social work in Ukraine. The urgency of updating the Code of Ethics for Social Work is substantiated by taking into account the content of the Global Declaration of Ethical Principles of Social Work, systematization of competencies related to the ethical component at the level of educational and professional standards in this area. Particular attention is paid to the consideration of foreign experience in updating national codes of ethics in the context of the spread of new practices of digital social work and the use of artificial intelligence tools. The author emphasizes the growing need for an appropriate response to digitalization in the professional and

educational dimension of social work, in particular, with regard to the specification of the ethical component in the list of social worker competencies. The importance of strengthening the role of self-governing professional associations in the formation and supervision of ethical standards, as well as the active participation of national associations, associations of social workers, scientific and educational communities in the development of common approaches to the development of social work at the global level is substantiated. This is seen as one of the factors in overcoming the catch-up nature of national theory and practice in this area. Attention is drawn to the importance of Ukraine's experience of social work in wartime, new aspects and conclusions of this period. The author traces the multilevel nature of the modern system of ethical foundations of social work (supranational, national, local levels), which is considered as a means of unifying approaches and at the same time promoting the development of the local context.

Keywords: *professional social work, professional ethics, professional standard of social work, standard of higher education in the specialty «Social Work», artificial intelligence, digital competence, multi-level system of ethical foundations of social work.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток соціальної роботи в Україні, зростаючий вплив глобального виміру та необхідність осмислення сучасних концепцій і напрямів розвитку теорії й практики соціальної роботи зумовлюють потребу перегляду її етичних принципів в Україні. Принципи як фундаментальна основа для наукової галузі та практичної діяльності визначають основні ідеї, бажаний зміст організації та функціонування системи соціальної роботи в цілому. У цьому зв'язку постає питання впливу зміни підходів до здійснення соціальної політики, побудови системи соціального захисту на оновлення етичних принципів соціальної роботи. Потребують належного врахування чинники, які є найбільш значущими з точки зору перегляду етичних засад соціальної роботи. Постає питання чи взагалі є сьогодні запит на актуалізацію етичного виміру соціальної роботи на рівні професійного середовища та суспільства в цілому?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до етичних проблем соціальної роботи знаходить вираження в публікаціях різних галузей знань. Науковці звертають увагу на різноманіття понятійного ряду в дослідженнях: «професійна-етична культура», «професійна мораль», «професійна етика», «етична відповідальність», «етична компетенція», «етична компетентність» соціальних працівників [3, с. 30 – 41]. Загалом протягом останніх років предметом розгляду були такі аспекти: сутність різних етичних теорій та їх вплив на соціальну роботу Ф. Г. Рімер (F. G. Reamer), С. Юуярві (S. Juujärvi), Е. Каллунки (E. Kallunki), Х. Луостарі (H. Luostari) [23; 20]; етичний кодекс в професійній діяльності соціальних працівників (В. Кулініченко, А. Боярський) [4]; етичні принципи соціальної роботи (Д. Лукас, О. Васильченко) [6]; формування професійної етики фахівців соціальної роботи в університетах (Р. Зозуляк-Случик) [3]; професійна етика соціального працівника (В. Петрук) [7]; глобальний вимір цінностей та етики соціальної роботи (Т. Семигіна) [14 – 15]; деонтологічний вимір соціальної відповідальності фахівців соціальної сфери (О. Балдинюк, С. Роєнко) [1]; гуманістичні принципи соціальної роботи (О. Гнатчук, К. Шестакова, С. Яремчук) [2]; етичні дилеми та суперечності в соціальній роботі (Р. Лаврецький, А. Лоза, С. Чатзіфотіу (S. Chatzifotiou), Е. Папулі (E. Papouli), Г. Марєкова (H. Mareková)) [5; 17; 21]; етичні проблеми, викликані застосуванням штучного інтелекту у соціальній роботі Ф. Г. Рімер (F. G. Reamer) [22].

Так, Ф. Г. Рімер ще у 2014 р. виокремлює наступні основні етапи розвитку етичних засад соціальної роботи від кінця 19 ст. до сьогодення:

– період моралі – зосередженість на моралі клієнтів, акцент на патерналістський характер;

- період цінностей – зосередженість на найважливіших цінностях соціальної роботи;
- період прийняття рішень в умовах етичних дилем – зосередженість на складних етичних дилемах та розширенні сфери прикладної та професійної етики;
- період етичного управління ризиками – зосередженість на управлінні ризиками, пов'язаними з етикою професійної діяльності;
- цифровий період – зосередженість на етичних вимірах соціальної роботи в умовах цифровізації) [23].

Зважаючи на пройдений шлях формування етичних засад соціальної роботи Ф. Г. Рімер робить висновок про «рухомість» етики соціальної роботи та потребу пошуку та визначення нових ціннісних настанов, відповідних своєму часу для подальшого розвитку [23].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових публікацій виявляє багатоаспектність етичної проблематики соціальної роботи та розширення міждисциплінарних наукових розвідок за цим напрямом наукового пошуку. Водночас слід підкреслити відсутність належної уваги до проблеми перегляду етичних принципів соціальної роботи в Україні з урахуванням тих змін в державі та суспільстві, які відбулися протягом останніх років, зокрема, що стосується трансформації соціальної сфери під впливом демократизації, децентралізації, цифровізації, євроінтеграції та інших чинників.

Метою статті є визначення теоретичного та практичного підґрунтя для осмислення проблеми перегляду етичних принципів соціальної роботи в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасний період характеризується орієнтуванням на розвиток сервісної держави, що передбачає оновлення підходів до функціонування органів публічної влади та закладів, установ, організацій соціальної сфери на принципах, орієнтованих на цінності, потреби й запити сучасної людини, де активність, участь, стійкість, самореалізація, саморозвиток розглядаються як умова успішного буття людини й громадянина на особистісному та соціальному рівнях. Зазначене актуалізує проблему перегляду етичних принципів соціальної роботи в Україні, принципів, що відображають найбільш допустимі та достатні способи здійснення професійної соціальної роботи.

Серед основних проблемних аспектів цієї сфери, на які звертають увагу науковці, такі: відзначення навздогінного характеру розвитку етичних засад професійної соціальної роботи в Україні; консервування на рівні Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України етичних принципів в межах парадигми соціальної підтримки та матеріалістичних цінностей, що суперечить поступу фахової соціальної роботи на міжнародному рівні у напрямку розв'язкової моделі з зосередженням на постматеріалістичних, постмодерністських цінностях [14, с. 71, 83]. Продовжуючи зазначені висновки слід підкреслити наявність певної неузгодженості між задекларованими завданнями трансформації соціальної сфери та утвердження сервісної держави з одночасним збереженням підходів, спрямованих на патерналістські відносини, орієнтуванням здебільшого на ціннісний вибір виживання. Зазначені суперечності – виклики, повною мірою характеризують масштабність завдань, потребуючих вирішення.

Для подальшого осмислення проблематики дослідження звернемося до Глобальної декларації етичних принципів соціальної роботи 2018 р. та Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи 2005 р. (спрямований на соціальних працівників і соціальних педагогів) (табл. 1) [9; 19; 14].

Глобальні принципи соціальної роботи та Етичні принципи соціальної роботи в Україні

«ГЛОБАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ЕТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ», 2018 р.	ЕТИЧНИЙ КОДЕКС СПЕЦІАЛІСТІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ УКРАЇНИ, 2005 р.
<i>Принципи</i>	<i>Принципи</i>
– визнання гідності людині;	– повага до гідності кожної людини;
– сприяння правам людини;	– пріоритетність інтересів клієнтів;
– сприяння соціальній справедливості;	– толерантність;
– сприяння праву на самовизначення;	– довіра та взаємодія у вирішенні проблем клієнта;
– сприяння праву на участь;	– доступність послуг;
– повага до конфіденційності та приватності;	– конфіденційність;
– ставлення до людей як до цілісних особистостей;	– дотримання норм професійної етики.
– етичне використання технологій та соціальних медіа;	
– професійна доброчесність;	

Порівняння вищенаведених принципів виявляє відсутність у вітчизняному переліку етичних принципів, орієнтованих на сприяння соціальній справедливості, праву на самовизначення та праву на участь. Крім того, не знаходить врахування важливий аспект сучасної соціальної роботи – етичне використання технологій та соціальних медіа. Така невідповідність певною мірою пояснюється тим, що в основу Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України закладено «міжнародні етичні принципи й стандарти соціальної роботи», визначені Міжнародною Федерацією соціальних працівників (IFSW) у 1994 р. [9]. Відповідно з того часу ця сфера зазнала помітних оновлень. Необхідність перегляду таких документів підтверджується попередніми дослідженнями та висновками про те, що неможливо створити «позачасовий» етичний кодекс, оскільки постійно змінюються детермінанти, які визначають наші цінності та норми [21, с. 713].

Важливість кодексів та стандартів як основи для визначення етичних орієнтирів професійної діяльності соціальних працівників підтверджується досвідом зарубіжних країн. Так, в новій версії Етичного кодексу Британської асоціації соціальних працівників (BASW) 2020 р. було враховано Глобальні етичні принципи, зокрема, що стосується відповідальності у цифровій практиці [18; 16]. Значну увагу приділено визначенню професійних обов'язків соціальних працівників і студентів, які вивчають соціальну роботу, пов'язаних із зростаючим використанням соціальних мереж [18]. На рівні професійних стандартів соціальної роботи 2019 р. йдеться про етичну поведінку соціальних працівників під час ведення документації, використання технологій, у тому числі, що стосується соціальних медіа [18].

Коментуючи значущість рефлексії соціальних працівників щодо етичних засад застосування цифрових технологій підкреслюється важливість осмислення ними таких питань: Хто є розробниками цифрових технологій та вигодонабувачами? Як забезпечити контроль у цій сфері? Які правила застосування цифрових технологій в різних ситуаціях?

Який ступінь інклюзивності чи ексклюзивності цього процесу? [18]. Особливо гостро підкреслюється необхідність усвідомлення соціальними працівниками відповідальності за втілення завдань соціальної роботи та осмислення етичної поведінки в процесі застосування цифрових технологій [18]. У такий спосіб підкреслюється тісний зв'язок етичних принципів з відповідальністю. Загалом слід зауважити на ролі права і моралі як основних засобів регулювання суспільних відносин [24, с. 56].

Розглядаючи досвід етичних кодексів в соціальній роботі доречно звернутися до інших сфер застосування таких документів. Наприклад, що стосується кодексів поведінки для осіб, залучених до місцевого самоврядування, то європейські експерти виокремлюють кодекси поведінки та кодекси етичних норм, підкреслюючи їх відмінність, де кодекс поведінки – орієнтований на визначення конкретної моделі поведінки, яку вимагають від особи (межі прийнятної та неприпустимої), а кодекс етичних норм – окреслює загальні принципи, які мають впливати на поведінку особи [8, с. 26 – 27]. Враховуючи ці особливості експерти надають перевагу кодексам поведінки [8, с. 27]. З цього приводу зазначимо, що Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України поєднує у собі два підходи (кодекс етичних норм та кодекс поведінки), адже визначає етичні принципи та норми етичної поведінки. Такий варіант слід віднести до позитивних характеристик цього документу.

Окремого розгляду потребує питання узгодженості / неузгодженості підходів Етичного кодексу та освітніх й професійних стандартів соціальної роботи в Україні. Систематизацію компетентностей, пов'язаних з етичними аспектами, які визначені на рівні освітніх стандартів за спеціальністю 231 «Соціальна робота» та професійних стандартів «Соціальний працівник» та «Фахівець із соціальної роботи» представлено у табл. 2 [10 – 13].

Таблиця 2

Етичні питання в освітніх та професійних стандартах соціальної роботи

СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 231 СОЦІАЛЬНА РОБОТА ДЛЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ, 2019 р.	СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 231 «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ДЛЯ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ, 2019 р.
<i>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності</i>	<i>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності</i>
– Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей;	– Здатність виявляти професійну ідентичність та діяти згідно з цінностями соціальної роботи;
– Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи;	– Здатність до формування позитивного іміджу професії, її статусу в суспільстві.
ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ «СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК», 2019 р. ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ «ФАХІВЕЦЬ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ», 2020 р.	
<i>Загальні компетентності</i>	
– Здатність виконувати професійну діяльність згідно з етичними вимогами соціальної роботи та особливостями фізичного й емоційного стану отримувачів соціальних послуг;	
– Здатність забезпечувати конфіденційність особистої інформації про отримувачів соціальних послуг.	

Як бачимо, професійні стандарти соціальної роботи містять загальні компетентності, що стосуються етичних питань. В освітніх стандартах для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на рівні спеціальних компетентностей виокремлено етичний компонент, що стосується освітнього стандарту для другого (магістерського) рівня вищої освіти, то тут етичні компетентності безпосередньо не згадуються.

Якщо звернутися до «Глобальних стандартів освіти та підготовки в галузі соціальної роботи» 2020 р. (рекомендаційний та випереджальний характер), то в них зазначено про те, що школи (заклади освіти, що готують кадри для галузі соціальної роботи) мають забезпечувати дотримання «Глобальної декларації етичних принципів соціальної роботи» та національних й регіональних етичних кодексів [15, с. 82]. Також слід звернути увагу на положення «Глобальних стандартів освіти та підготовки в галузі соціальної роботи» про: важливість узгодження місії та цілей цих шкіл із глобальним визначенням та метою соціальної роботи; спрямованість програм на місцеві, національні та міжнародні потреби й пріоритети розвитку; забезпечення на рівні базових навчальних дисциплін достатнього / необхідного набору компетентностей практичної соціальної роботи, зокрема знань і навичок для здійснення ефективних, етичних та компетентних втручань [15, с. 78–80]. Крім того, у документі йдеться про необхідність розгляду практичного навчання як найважливішого компоненту професійної освіти в цій галузі, що спрямований на формування у студентів знань, цінностей, навичок до етичної, компетентної й ефективної практики [15, с. 80].

Сьогодні все відчутніше є потреба врахування можливостей штучного інтелекту (ШІ) для забезпечення якісних змін соціальної роботи, що має знайти відображення як на рівні теоретичного осмислення, так і рівні підготовки та професійної діяльності соціальних працівників. Досліджуючи це питання в зарубіжних публікаціях відзначається потенціал ШІ в клінічному, адвокаційному, адміністративному, політичному вимірі соціальної роботи. Особливо підкреслюється потенціал ШІ для надання послуг (клієнтам, організаціям, громадам) на основі швидкого аналізу даних, оцінки ризиків, прогнозування результатів [22, с. 53]. За цих умов етичні проблеми набувають нових аспектів і проявів. До основних складників регулювання етичного виміру використання ШІ в соціальній роботі експерти відносять: стандарти практики; регуляторні та ліцензійні стандарти; стандарти етичних кодексів [22, с. 57].

Зарубіжний досвід підтверджує зростаючу увагу до перегляду етичних кодексів, розробки модельних стандартів, що стосуються таких базових етичних понять як компетентність фахівця, інформована згода, приватність і конфіденційність, межі, подвійні відносини і конфлікти інтересів, записи і документація, колегіальні відносини, практика соціальної роботи за межами юрисдикції [22, с. 58]. Досвід інших країн, зокрема США, виявляє активну роботу професійних асоціацій щодо перегляду етичних кодексів соціальної роботи, оновлення яких зумовлено поширенням цифрових технологій. Основний фокус уваги спрямовано на різні аспекти регулювання етичної поведінки соціальних працівників: інформована згода та автономія клієнта; недоторканність приватного життя та конфіденційність; прозорість; неправильний діагноз клієнта; відмова від клієнта; спостереження за клієнтом; плагіат, нечесність, шахрайство та спотворення інформації; алгоритмічна упередженість і несправедливість; використання інструментів ШІ, що базуються на доказах [22, с. 58 – 59].

Серед основних рекомендацій, які пропонуються дослідниками етичних проблем застосування ШІ, слід назвати такі: необхідність ознайомлення соціальними працівниками з протоколами ШІ та різними способами його використання в соціальній роботі; перегляд етичних стандартів та стандартів практики, які стосуються

використання ШІ та забезпечення їх дотримання; особи, що обіймають керівні посади мають забезпечити розробку та впровадження тренінгів для персоналу щодо етичного використання ШІ в соціальній роботі; освітні програми у галузі соціальної роботи мають включати інформацію про ШІ, що є гарантією відповідального ставлення до використання ШІ наступним поколінням соціальних працівників; поширення в середовищі безперервної освіти освітніх послуг (семінари, вебінари) для фахівців цієї сфери, що здобули освіту у попередні роки; здійснення активної роботи викладачів, науковців, практиків соціальної роботи щодо оцінки впливу ШІ на цю професію, зокрема, що стосується етичного виміру [22, с. 66]. Отже, поширення інструментів ШІ в соціальній роботі відіграє роль чинника еволюції знань, освіти та практики у цій сфері. Особливого значення цей чинник набуває нині для перегляду підходів до професійної етики та стандартів соціальної роботи.

Слід підкреслити, що перетворення в системі соціальної роботи (розвиток законодавства, інфраструктури, адміністративних процедур, поширення електронних публічних послуг), які відбулися в Україні протягом останніх років, вимагають відповідного оновлення професійної етики соціальних працівників. Подальші якісні зміни на рівні підготовки та практичної діяльності соціальних працівників потребують гармонізації професійних та освітніх стандартів у цій сфері.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Підтверджено необхідність перегляду «Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України». Болісна та суперечлива трансформація ціннісних настанов розвитку системи соціального захисту в цілому, соціальної роботи, соціальних послуг зокрема, вимагає оновлення етичних засад професійної соціальної роботи відповідно до умов сьогодення. Це передбачає конкретизацію сутності змін, які відбулися на рівні запитів в суспільстві щодо очікуваної поведінки соціальних працівників. Балансування між патерналізмом, що закріплює «опікунські відносини», та намаганням зміцнити демократичне підґрунтя з орієнтуванням на розширення можливостей громадян у всіх сферах суспільного життя, їх суб'єктність, посилює неузгодженість підходів до організації та функціонування системи соціальної роботи. Забезпечення якості життя, підвищення рівня адаптивності сучасної людини та громадянина до життя в умовах постійних змін і трансформацій, посилює значущість принципів соціальної справедливості, спільної відповідальності, участі особи в розв'язанні проблем соціального буття, активності й згуртованості.

Важливим напрямом діяльності є належне врахування здобутків теорії та практики соціальної роботи в глобальному вимірі (етичні принципи, стандарти та ін.). У цьому аспекті слід зазначити актуальність гармонізації досягнень наднаціонального рівня та напрацювань вітчизняної практики соціальної роботи. Останнє передбачає активну участь національних об'єднань, асоціацій працівників соціальної роботи, наукової та освітньої спільноти в процесах вироблення спільних підходів до розвитку соціальної роботи на глобальному рівні. Така активна діяльність може розглядатись як чинник подолання навздогінного характеру вітчизняної теорії та практики у цій сфері. Окремої уваги потребує врахування досвіду України у здійсненні соціальної роботи в умовах війни, зокрема нових аспектів і висновків, виявлених у цей період, що безсумнівно становить значний міжнародний науковий інтерес.

На сучасному етапі можна говорити про формування багаторівневої системи етичних основ соціальної роботи (наднаціональний, національний, місцевий), що підтверджується зростаючим впливом наднаціональних документів та водночас можливостями розвитку місцевого контексту в умовах децентралізації, субсидіарності, урізноманітнення демократичних форм і засобів вирішення завдань соціальної роботи.

Цю багаторівневість можна розглядати як засіб уніфікації підходів та одночасно сприяння розвитку локального контексту.

Більшої уваги вимагає проблема конкретизації етичного компонента в переліку компетентностей соціального працівника в умовах цифровізації соціальної роботи, а також координації діяльності та нагляду за дотриманням етичних норм цифрової соціальної роботи. У цьому контексті має бути забезпечено підсилення ролі самоврядних професійних об'єднань, що опікуються питаннями соціальної роботи. Формування компетентностей цифрової соціальної роботи з урахуванням етичного виміру такої діяльності має знайти відображення на рівні відповідних освітньо-професійних програм за спеціальністю «Соціальна робота».

Подальші напрями наукових досліджень передбачають вивчення підходів до оцінки ефективності етичної практики в соціальній роботі, зокрема, що стосується вивчення результатів діяльності соціальних працівників, виявлення потреб у покращенні етичних норм, розробки стратегій підвищення ефективності соціальної роботи на основі дотримання етичних норм і правил поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балдинюк О., Роечко С. Соціальна відповідальність фахівців соціальної сфери крізь призму деонтології. *Ввічливість. Humanitas.* 2023. № 1. С. 13–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.2> (дата звернення: 28.11.2023).
2. Гнатчук О., Шестакова К., Яремчук С. Використання принципів гуманізму в соціальній роботі. *Social Work and Education*, 2022. Vol. 9, No. 2. pp. 188–196. DOI: 10.25128/2520-6230.22.2.1 (дата звернення: 28.11.2023).
3. Зозуляк-Случик Р. В. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2019. 460 с.
4. Кулініченко В. Л., Боярський А. М. Етичний кодекс у просторі кодексової культури соціальної роботи. *Вісник Національного технічного університету України. Київський політехнічний інститут*. Політологія, Соціологія, Правою. 2009. №4(4). URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6183/1/09-4-16.pdf> (дата звернення: 28.11.2023).
5. Лаврецький Р, *Лоза* А. Етичні дилеми в соціальній роботі. *Молодий вчений. Соціологічні науки.* 2017. № 12 (52). С. 81–86. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5524/5410> (дата звернення: 28.11.2023).
6. Лукас Д., Васильченко О. Етичні принципи та цінності соціальної роботи. *Соціальна робота в Україні: перші кроки* / ред. В. Полтавець. Київ: КМ «Academia», 2000. С. 29–45. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5160> (дата звернення: 28.11.2023).
7. Петрук В. В. Деякі аспекти професійної етики соціального працівника. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2018. Вип. 52. С. 379–383. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/911189.pdf> (дата звернення: 28.11.2023).
8. Пояснювальна записка CG35 (2018) 12. Доповідач: Мануела Бора (Італія) до Європейського кодексу поведінки для всіх осіб, які залучені до місцевого та регіонального самоврядування, прийнятий Конгресом місцевих та регіональних влад Ради Європи від 07.11.2018 р. Рада Європи, 2019 р. 70 с. URL: <https://rm.coe.int/168071b2e5> (дата звернення: 28.11.2023).
9. Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України: наказ Міністерства України у справах молоді та спорту від 09.09.20051965. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05#Text> (дата звернення: 28.11.2023).
10. Про затвердження професійного стандарту «Соціальний працівник»: наказ Міністерства соціальної політики України від 04.07.2019 р. № 1049. URL: https://document.vobu.ua/wp-content/uploads/2021/10/ps_social.pdf (дата звернення: 28.11.2023).

11. Про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи»: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 20.06.2020 р. № 1179. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/88-1179.pdf> (дата звернення: 28.11.2023).
12. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузь знань 23 Соціальна робота: наказ Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2019 р. № 557. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robota-bakalavr.pdf> (дата звернення: 28.11.2023).
13. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2019 р. № 556. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/231-sotsialna-robota-magistr.pdf> (дата звернення: 28.11.2023).
14. Семигіна Т. Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи. *Вісник академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 1. С. 70–85; DOI 10.33287/11196 (дата звернення: 28.11.2023).
15. Семигіна Т. В. Глобальні стандарти підготовки соціальних працівників як ідеалістичне бачення розвитку освіти із соціальної роботи. *Коллективна наукова монографія*. 2021. С. 75–84. DOI 10.36074/rodmrffssn.ed-1.07 (дата звернення: 28.11.2023).
16. Code of Ethics for Social Work. Birmingham: BASW. 2021 URL: https://new.basw.co.uk/sites/default/files/resources/basw_code_of_ethics_-_2021.pdf (дата звернення: 28.11.2023).
17. Chatzifotiou Sevaste, Papouli Eleni Social Workers Dealing with Ethical Dilemmas in the Course of Their Professional Work: The Greek Experience. *The British Journal of Social Work*. Volume 52, Issue 8, December 2022, Pages 4795–4814, <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcac084> (дата звернення: 28.11.2023).
18. Ethical considerations for social workers. *Digital Capabilities for Social Workers. Social care institute for excellence*. URL: <https://www.scie.org.uk/social-work/digital-capabilities/ethical-considerations/social-worker-considerations> (дата звернення: 28.11.2023).
19. Global social work statement of ethical principles. 2018. July 2. International Federation of Social Workers. URL: <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/> (дата звернення: 28.11.2023).
20. Juujärvi Soile, Kallunki Elina, Luostari Heidi. Ethical Decision-Making of Social Welfare Workers in the Transition of Services: *The Ethics of Care and Justice Perspectives, Ethics and Social Welfare*. 2020. 14:1, 65–83, DOI: [10.1080/17496535.2019.1710546](https://doi.org/10.1080/17496535.2019.1710546) (дата звернення: 28.11.2023).
21. Mareková Hermína *Ethical Aspects Of Social Work In Modern Society. CBU International Conference Proceedings*. 2017. ISE Research Institute, vol. 5(0), pages 710–716, September. DOI: [10.12955/cbup.v5.1012](https://doi.org/10.12955/cbup.v5.1012) (дата звернення: 28.11.2023).
22. Reamer F. G. Artificial Intelligence in Social Work: Emerging Ethical Issues. *International Journal of Social Work Values and Ethics*. Volume 20 (2023). Issue 2. P. 52–71. DOI: [10.55521/10-020-205](https://doi.org/10.55521/10-020-205) (дата звернення: 28.11.2023).
23. Reamer Frederic G. Eye on Ethics. The Evolution of Social Work Ethics. *Social Work Today magazine*. June 2014. URL: https://www.socialworktoday.com/news/eoe_061614.shtml (дата звернення: 28.11.2023).
24. Tarasenko T., Sorokina N. Theoretical aspects of consideration of ethics and responsibility in public administration. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2020. № 3. P. 54–57. URL: <https://www.uni-goettingen.de/de/document/download/96ebf2f0737007635b6cc20eed979f7d.pdf/ReOS%2003%20aus%202020.pdf> (дата звернення: 28.11.2023).

REFERENCES

1. Baldyniuk O., Roienko S. (2023). Sotsialna vidpovidalnist fakhivtsiv sotsialnoi sfery kriz pryzmu deontolohii. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 13–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.2> (in Ukrainian).
2. Hnatchuk O., Shestakova K., Yaremchuk S. (2022). Vykorystannia pryntsyviv humanizmu v sotsialnii roboti. *Social Work and Education*, Vol. 9, 2, 188–196. DOI: 10.25128/2520-6230.22.2.1 (in Ukrainian).
3. Zozuliak-Sluchyk R. V. (2019) Formuvannia profesiinoi etyky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv v universytetakh : monohrafiia. Ivano-Frankivsk : NAIR (in Ukrainian).
4. Kulynichenko V. L., Boiarskyi A. M. (2009). Etychnyi kodeks u prostori kodeksivoi kultury sotsialnoi roboty. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy. Kyivskiy politekhnichnyi instytut». Politolohiia, Sotsiolohiia, Pravoiiu*, 4 (4). URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6183/1/09-4-16.pdf> (in Ukrainian).
5. Lavretskyi R, Loza A. (2017). Etychni dylemy v sotsialnii roboti. *Molodyi vchenyi. Sotsiolohichni nauky*, 12 (52), 81–86. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5524/5410> (in Ukrainian).
6. Lukas D., Vasylenko O. (2000). Etychni pryntsyvy ta tsinnosti sotsialnoi roboty. *Sotsialna robota v Ukraini : pershi kroky / red. V. Poltavets. Kyiv: KM «Academia», 29–45. URI: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5160>* (in Ukrainian).
7. Petruk V. V. (2018). Deiaki aspekty profesiinoi etyky sotsialnoho pratsivnyka. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, issue 52, 379–383. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/911189.pdf> (in Ukrainian).
8. Poiasniuvanna zapyska CG35 (2018) 12. Dopovidach : Manuela Bora (Italiia) do Yevropeiskoho kodeksu povedinky dlia vsikh osib, yaki zalucheni do mistsevoho ta rehionalnoho samovriaduvannia, pryiniaty Konhresom mistsevykh ta rehionalnykh vlad Rady Yevropy vid 07.11.2018. Rada Yevropy, 2019. 70 s. URL: <https://rm.coe.int/168071b2e5>
9. Pro zatverdzhennia Etychnoho kodeksu spetsialistiv iz sotsialnoi roboty Ukrainy: nakaz Ministerstva Ukrainy u spravakh molodi ta sportu vid 09.09.2005 r. No 1965. (2005). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05#Text>
10. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Sotsialnyi pratsivnyk»: nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 04.07.2019 r. No 1049. (2019). URL: https://document.vobu.ua/wp-content/uploads/2021/10/ps_social.pdf
11. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Fakhivets iz sotsialnoi roboty»: nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy vid 20.06.2020 r. No 1179. (2020). URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/88-1179.pdf>
12. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 231 «Sotsialna robota» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity, haluz znan 23 Sotsialna robota: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 24 kvitnia 2019 r. No 557. (2019). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-sotsialna-robota-bakalavr.pdf>
13. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 231 «Sotsialna robota» dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 24 kvitnia 2019 r. No 556. (2019). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/231-sotsialna-robota-magistr.pdf>
14. Semyhina T. (2019). Novi hlobalni etychni pryntsyvy sotsialnoi roboty. *Visnyk akademii pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu*. No 1, 70–85. DOI 10.33287/11196. (in Ukrainian).
15. Semyhina T. V. (2021). Hlobalni standarty pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv yak idealistychne bachennia rozvytku osvity iz sotsialnoi roboty. *Kolektyvna naukova monohrafiia*. DOI 10.36074/rodmrfsn.ed-1.07 (in Ukrainian).
16. Code of Ethics for Social Work (2021). Birmingham: BASW. URL: https://new.basw.co.uk/sites/default/files/resources/basw_code_of_ethics_-_2021.pdf

17. Chatzifotiou Sevaste, Papouli Eleni. (2022). Social Workers Dealing with Ethical Dilemmas in the Course of Their Professional Work: The Greek Experience. *The British Journal of Social Work*, Vol. 52, issue 8, December 2022, 4795–4814. doi.org/10.1093/bjsw/bcac084
18. Ethical considerations for social workers. [Digital Capabilities for Social Workers](https://www.scie.org.uk/social-work/digital-capabilities/ethical-considerations/social-worker-considerations). *Social care institute for excellence*. URL: <https://www.scie.org.uk/social-work/digital-capabilities/ethical-considerations/social-worker-considerations>
19. Global social work statement of ethical principles. (2018). *International Federation of Social Workers*. July 2. URL: <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>
20. Juujärvi Soile, Kallunki Elina, Luostari Heidi. (2020). Ethical Decision-Making of Social Welfare Workers in the Transition of Services: *The Ethics of Care and Justice Perspectives, Ethics and Social Welfare*, 14:1, 65–83, DOI: [10.1080/17496535.2019.1710546](https://doi.org/10.1080/17496535.2019.1710546)
21. Mareková Hermína. (2017). [Ethical Aspects Of Social Work In Modern Society](https://www.researchgate.net/publication/320111111). *CBU International Conference Proceedings*. ISE Research Institute, vol. 5(0), 710–716, September. DOI: [10.12955/cbup.v5.1012](https://doi.org/10.12955/cbup.v5.1012)
22. Reamer F. G. (2023). Artificial Intelligence in Social Work: Emerging Ethical Issues. *International Journal of Social Work Values and Ethics*, Vol. 20, Issue 2, 52–71. DOI: [10.55521/10-020-205](https://doi.org/10.55521/10-020-205).
23. Reamer Frederic G. (2014). Eye on Ethics. The Evolution of Social Work Ethics. *Social Work Today magazine*, June URL: https://www.socialworktoday.com/news/eoe_061614.shtml
24. Tarasenko T., Sorokina N. (2020). Theoretical aspects of consideration of ethics and responsibility in public administration. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*, 3, 54–57. URL: <https://www.uni-goettingen.de/de/document/download/96ebf2f0737007635b6cc20eed979f7d.pdf/ReOS%2003%20aus%202020.pdf>.